PARTNERI za demokratske promene SRBIJA

Poverenik za zaštitu ravnopravnosti

CARS
Centar za alternativno rešavanje sukoba
Alternative Dispute Resolution Centre

ŠTA JE DISKRIMINACIJA I KAKO SE OD NJE ZAŠTITITI?

Jednostavna verzija Praktikuma za zaštitu od diskriminacije

PARTNERSTVO ZA TOLERANCIJU I ZAŠTITU OD DISKRIMINACIJE U SRBIJI

Doštampavanje omogućili:

MDRI-S

People in Need

Balkan Network for Social Inclusion

Doštampavanje publikacije podržano je od strane Evropske unije u okviru projekta „Balkanska mreža za socijalnu inkluziju“.
Sadržaj ove publikacije isključivo je odgovornost MDRI-S i ne odražava stavove Evropske unije.

Czech Republic Development Cooperation

Projekat je sufinansiran od strane Češke agencije za razvoj i Ministarstva spoljnih poslova Republike Češke u okviru Češkog razvojnog programa za saradnju.

Projekat finansira Evropska unija

SIGRID RAUSING TRUST

Autorke Praktikuma za zaštitu od diskriminacije:
Prof. dr Nevena Petrušić, poverenica za zaštitu ravnopravnosti
Kosana Beker, MA, pomoćnica poverenice za zaštitu ravnopravnosti

Skraćenu i pojednostavljenu verziju Praktikuma priredile:
Dragana Ćirić Milovanović
Lea Šimoković

Ilustracije:
Vasil Vasev

Izdavač:
Partneri za demokratske promene Srbija
Centar za alternativno rešavanje sukoba

Za izdavača:
Blažo Nedić

Dizajn i prelom:
Mlađan Petrović

Štampa:
Manuarta, Beograd

Tiraž:
500

Stvaranje ove publikacije pomogli su Evropska unija i Sigrid Rausing Trust. Sadržaj publikacije je isključivo odgovornost autorki i ne predstavlja nužno stavove donatora.

Svi pojmovi koji su u tekstu upotrebljeni u muškom gramatičkom rodu obuhvataju muški i ženski rod lica na koja se odnose.

Sadržaj

Predgovor 4
Šta je diskriminacija? 5
Zabrana diskriminacije 5
Kada te neko diskriminiše? 6
Višestruka diskriminacija 11
Šta nije diskriminacija? 11
Ko sve ne sme da te diskriminiše 12
Žrtve diskriminacije 13
Indirektna diskriminacija 14
Kada je diskriminacija dozvoljena? 15
Govor mržnje 16
Uznemiravanje i ponižavanje 17
Zašto postoji diskriminacija? 18
Česti izrazi za diskriminaciju 19
Kako se zaštititi od diskriminacije? . . . 21
Kako se možeš žaliti na diskriminaciju? 24
Primeri diskriminacije 26

Predgovor

„Praktikum za zaštitu od diskriminacije“ izrađen je u okviru projekta „Partnerstvo za toleranciju i zaštitu od diskriminacije u Srbiji“. Ovaj projekat zajednički sprovode dve organizacije: Partneri za demokratske promene Srbija (Partneri Srbija) i Centar za alternativno rešavanje sukoba (CARS). Projekat je ostvaren u saradnji sa državnim organom koji štiti građane od diskriminacije – Poverenikom za zaštitu ravnopravnosti. Ostvarivanje projekta su podržali Delegacija Evropske unije u Srbiji i Sigrid Rausing Trust.

Namera ovog projekta je da pomogne da u Srbiji bude što manje diskriminacije, kao i da građani znaju da se od nje zaštite. U tom cilju je napravljen i ovaj Praktikum.

Autorke Praktikuma za zaštitu od diskriminacije su dr Nevena Petrušić, Poverenica za zaštitu ravnopravnosti, i Kosana Beker, pomoćnica Poverenice za zaštitu ravnopravnosti. Verziju Praktikuma koja je pred Vama priredile su Dragana Ćirić Milovanović i Lea Šimoković, članice organizacije civilnog društva Inicijativa za prava osoba sa mentalnim invaliditetom MDRI-S, sa ciljem da se što veći broj građana i građanki upozna sa pojmom i mehanizmima zaštite od diskriminacije.

Više detalja o PTAPS Projektu možete pronaći na adresi www.partners-serbia.org.

Blažo Nedić
Partneri za demokratske promene Srbija

Iz ovog teksta možeš da saznaš:
Šta je diskriminacija
i kako da se zaštitiš od
diskriminacije.

Glavna poruka ovog teksta je da se diskriminacija ne sme tolerisati.
Prvo treba da naučimo da je prepoznamo,
a onda treba da reagujemo!

Šta je diskriminacija?

Diskriminacija je kada se pravi neopravdana razlika među ljudima samo zbog toga što se po nečemu razlikuju.
„Neopravdana“ znači
da nema dobrog razloga za nju.

Zabrana diskriminacije:

Diskriminacija nije uvek bila zabranjena.
Pre su crnci i belci živeli odvojeno, a postojali su i robovi.
Robovi su ljudi koji su živeli kao sluge drugima.
Danas to nije dozvoljeno.

Ljudska prava ne dopuštaju
da se prema ljudima postupa
različito zbog toga što izgledaju
ili misle drugačije.

Srbija ima dobre zakone
koji te mogu zaštititi od
diskriminacije.
Diskriminacija je zabranjena u
Srbiji.
To je u skladu sa propisima
u Evropi i svetu.

Važni zakoni su:
Zakon o zabrani diskriminacije
Zakon o zaštiti prava i sloboda
nacionalnih manjina
Zakon o sprečavanju diskriminacije
osoba sa invaliditetom
Zakon o ravnopravnosti polova.

Kada te neko diskriminiše?

Ako se neko prema tebi ponaša
lošije nego prema drugima,
kada ti nešto zabranjuje
ili te vređa ili ponižava
zbog neke tvoje karakteristike,
onda te taj neko diskriminiše.

To znači da niko ne sme lošije da
postupa prema tebi samo zato
što si:

– osoba sa invaliditetom

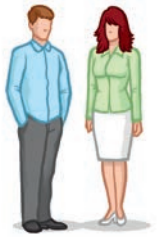

– muškarac ili žena

– druge vere ili nacije

– druge boje kože

To znači da niko ne sme lošije da postupa prema tebi samo zato što si:

– dete ili starija osoba

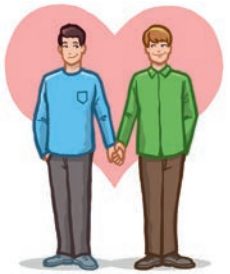

– homoseksualac

Homoseksualne osobe su žene koje privlače druge žene, i muškarci koje privlače drugi muškarci.
Biseksualne osobe su one kojima se sviđaju i žene i muškarci.

Na kraju ove publikacije napisali smo više o ovome. Možeš da pročitaš primere diskriminacije za svaku od karakteristika.

Ima mnogo načina na koji ljudi mogu biti diskriminisani.

Diskriminatorno ponašanje je kada ti neko **uradi nešto što ne treba** samo zato što si:
– osoba sa invaliditetom
– muškarac ili žena
– druge vere ili nacije
– druge boje kože
– dete ili starija osoba
– homoseksualac, biseksualac

Diskriminatorno ponašanje je i kada neko **ne uradi nešto što treba da uradi**.

Na primer, samo zato što si osoba sa invaliditetom neko ti ne dozvoli ili ti ne omogući:

– da izađeš iz kuće/zgrade

– da ideš u vrtić ili školu sa drugom decom

– da se zaposliš i zaradiš svoj novac

– da glasaš

– da odeš lekaru ili u bolnicu

– da se venčaš i imaš svoju porodicu

Diskriminacija može biti
namerna ili nenamerna,
Čak i kada neko to ne radi
namerno,
on/ona treba za to da odgovara.

Višestruka diskriminacija

Nekada neko može biti
diskriminisan
više puta u isto vreme.
Tako trpi mnogo više posledica.
Zato je to nazvano
teškim oblikom diskriminacije.

Na primer, žena Romkinja
koja ima invaliditet može biti
diskriminisana zato što je:
– žena,
– romske nacionalnosti
– ima invaliditet.

Šta nije diskriminacija?

Diskriminacija je loše ponašanje,
ali **nije svako loše ponašanje diskriminacija**.

Na primer, loše i neprihvatljivo
ponašanje je kada neki državni
službenik, recimo lekar,
preko reda prima svog poznanika,
dok ti čekaš u redu sa ostalima.
Ali, to nije diskriminacija
jer lekar to ne radi
zbog neke tvoje karakteristike.

Ko sve ne sme da te diskriminiše

Diskriminator je osoba koja te diskriminiše.

Bilo ko bi mogao da bude diskriminator,
a svima je zabranjeno da te diskriminišu.

Diskriminatori mogu biti:
Država:
– Narodna skupština
– Vlada i ministarstva
– predsednik
– sudovi
– agencije
– opštine
– domovi zdravlja
– centri za socijalni rad i drugi
Preduzeća
Udruženja građana (organizacije)
Banke
Sportski klubovi
Poznanici
Kolege i saradnici
Lekari i medicinsko osoblje
Šalterski službenici
Prodavci
Arhitekte
Nastavnici i profesori

Žrtve diskriminacije

Kao što bilo ko
može da bude diskrimator,
bilo ko može i da bude
žrtva diskriminacije.

Žrtve diskriminacije mogu biti:
– jedna osoba
– grupa osoba
(na primer sve žene, sve osobe sa invaliditetom...)
– udruženja, firme...

Diskriminacija je i kada se neko ponaša loše prema tebi jer **samo misli** da imaš neku karakteristiku. I tada možeš reći da si diskriminisan/a i da tražiš zaštitu.

Primer:
Ako se tvoje prezime ne završava na „ić“, neko može da pomisli da nisi Srbin ili Srpkinja i loše postupati prema tebi zbog toga.

U ovom primeru, i ako jesi i ako nisi Srbin ili Srpkinja, zabranjeno je da se prema tebi ponašaju loše zbog toga.

Indirektna diskriminacija

Postoji još jedan oblik
diskriminacije
koji je teže prepoznati.
To je indirektna diskriminacija.
Inidrektno si diskriminisan/a kada
neko postavlja iste uslove za sve
osobe, ali ti ne možeš da ih ispuniš
zbog svog invaliditeta.

Primeri:
U oglasu za posao piše da radnik
mora da ima vozačku dozvolu,
iako nema opravdanog razloga
za to.

Osobe sa invaliditetom najčešće
nemaju vozačku dozvolu.
Zato one ne mogu
da se prijave za posao.

Firma koja traži radnika
hoće da testira da li je snažan/na.
Starije osobe su najčešće slabije.
Zato starije osobe ne bi mogle
da dobiju ovaj posao.

Kada je diskriminacija dozvoljena?

Ponekad je različito ponašanje
ipak dopušteno.
To su retki slučajevi.
Oni su retki jer moraju
da ispune neke uslove.

Ti uslovi su:
Onaj ko pravi razliku
mora to da radi samo zato
da bi zaštitio **sigurnost**
ljudi ili iz nekog drugog razloga
koji je jednako važan.
Osim toga, onaj ko pravi razliku
ne sme to da radi više
nego što je potrebno.

Primer:
Direktor firme je zabranio
radnicima da nose nakit.
Neki ljudi nose nakit
iz verskih razloga
(na primer ogrlicu s krstom).
Ovo može biti diskriminacija
vernika.

Ali, ako direktor hoće da zaštiti radnike koji rade na mašinama, jer je opasno raditi sa nakitom na mašinama, i ako ih ne može zaštititi na drugi način (na primer upozorenjem), onda se ova zabrana dozvoljava i nije diskriminacija.

Govor mržnje

Kao što smo već rekli, vređanje osobe ili grupe osoba zbog njihove karakteristike je isto diskriminacija.

Često se ovako pokazuje mržnja prema osobama koje su drugačije i podstiče na nasilje prema njima. To su ružne poruke kao na primer: „Cigani, marš iz Srbije“, „Ubij Šiptara“.

Ovo se može raditi na različite načine: pisanjem poruka na zgradama, pisanjem članaka u novinama, pričanjem na televiziji, na radiju i drugo.

Ovo je opasno jer može imati velike ružne posledice za ljude. Danas je čest govor mržnje prema homoseksualnim osobama i prema Romima.

Neki se ljudi i udružuju da bi vređali i širili mržnju prema osobama koje su drugačije. Oni podstiću diskriminaciju. Sud može da zabrani rad takvim udruženjima (organizacijama).

Sud je već to i uradio dva puta. Sud je zabranio organizacije „Nacionalni stroj“ i „Obraz“.

Uznemiravanje i ponižavanje

Kada te neko vređa zbog neke tvoje karakteristike to je isto diskriminacija i zabranjeno je.

Poniženje je kada ti bude neprijatno jer neko kaže, pokaže ili napiše nešto ružno o tvojoj karakteristici.

To se događa kada je neko
u podređenom položaju.
Podređeni položaj znači
da neko drugi može odlučiti
o tome šta će ti se dogoditi.
Na primer, ti si podređen/a
svom šefu/šefici na poslu.

Često se žene uznemiravaju
na seksualni način.
Ovo je uvek zabranjeno.

Zašto postoji diskriminacija?

Diskriminacija postoji
zbog neznanja i straha
prema nepoznatom.
Nepoznato nam je
ono što je drugačije.

Umesto da se potrudimo da
upoznamo nepoznate ljude, nekad
pomislimo nešto loše o nekome
iako za to ne postoji razlog.
Tako se stvaraju predrasude.

Predrasude znače misliti loše o
nekome samo zbog toga ko je ili
šta je on/a.
Na primer, on/ona je sebičan/
sebična zato što nema brata ili
sestru.

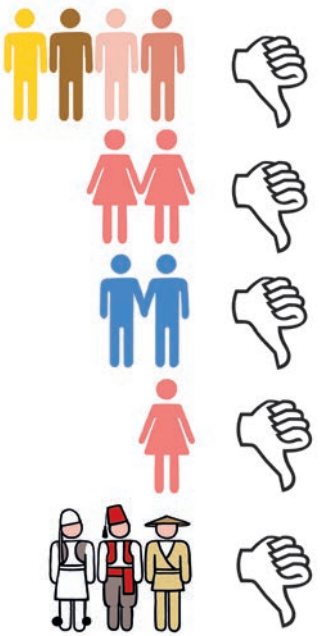

Nekad ćeš čuti reč „stereotipi“.
Ta reč znači vrlo slično
kao i predrasude.
To znači imati pogrešno
mišljenje
o nekoj grupi ljudi.

Na primer:
Romi su prljavi,
žene su osećajne,
stari ljudi su mrzovoljni,
crnci su manje vredni od belaca.

Česti izrazi za diskriminaciju

Često se mogu čuti neki izrazi
koji zvuče komplikovano.
Oni znače vrste diskriminacije.
Ovde ćemo ih pojasniti:

Rasizam:
verovanje da su ljudi
sa nekom bojom kože
bolji ili lošiji od ljudi
sa drugom bojom kože.
Na primer,
crnci su manje vredni
od belaca.

Seksizam:
verovanje da su muškarci bolji od žena,
ali i da su žene bolje od muškaraca.

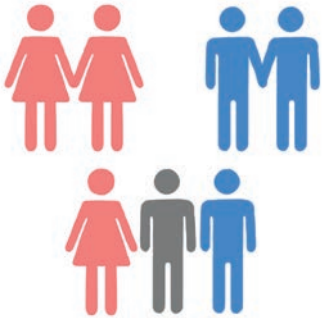

Homofobija:
verovanje da su homoseksualne i biseksualne osobe lošije od heteroseksualnih osoba.

Homoseksualne osobe su žene koje privlače druge žene, i muškarci koje privlače drugi muškarci.
Biseksualne osobe su one kojima se sviđaju i žene i muškarci.

Ksenofobija:
verovanje da su stranci lošiji od ljudi koji žive u tvojoj zemlji.

Kako se zaštititi od diskriminacije?

Ako kažeš drugim ljudima da si diskriminisan/a ili da je neka druga osoba diskriminisana i želiš joj pomoći, ponekad možeš da budeš izložen/a neprijatnostima. To znači da ti neko može pretiti ili loše postupati prema tebi.

To je isto tako zabranjeno. Treba da se žališ na diskriminaciju i na primer, da svedočiš na sudu, i da se ne plašiš da će ti se nešto loše dogoditi.

Ne treba da ćutiš i trpiš kada osetiš da te neko diskriminiše samo zato što si osoba sa invaliditetom.

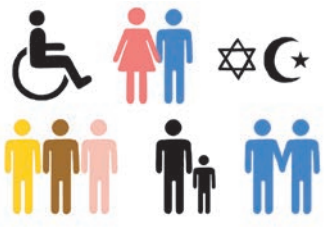

Takođe, ne smemo biti ravnodušni
kada vidimo da drugog čoveka
neko vređa i ponižava
samo zato što je:
– osoba sa invaliditetom
– muškarac ili žena
– druge vere, nacije
– ili boje kože
– dete ili starija osoba
– homoseksualac

Svi treba da se uključimo
u borbu protiv diskriminacije.

Nije dopušteno da te neko
maltretira zato što si se žalio/la
i tražio/la zaštitutu od
diskriminacije.
Ako misliš da se to dogodilo,
obrati se osobi ili organizaciji kojoj
veruješ.

U borbi protiv diskriminacije
možeš da zatražiš pomoć.
Pomoć može da ti pruži:
– porodica
– komšija
– udruženja koja štite ljudska
  prava
– država.

Ne možemo uvek da znamo
kome je najbolje da se obratimo
jer to zavisi od okolnosti.
Najbolje je da se prvo obratiš
nekome u koga imaš poverenja.

Država je dužna da zaštiti tvoja
prava.
Ali ponekad baš oni
koji rade u državnim organima
čine diskriminaciju.
Da bi to ispravila,
Srbija je napravila sistem
koji treba da štiti ljude od
diskriminacije.

To znači da postoji državna
kancelarija
kojoj možeš da se obratiš
kada misliš da te neko
diskriminiše,
jer loše postupa prema tebi.

ПОВЕРЕНИК ЗА ЗАШТИТУ
РАВНОПРАВНОСТИ

To je kancelarija
Poverenika za zaštitu
ravnopravnosti.

Kako se možeš žaliti na diskriminaciju?

Ovde ćemo opisati kako da se obratiš Povereniku za zaštitu ravnopravnosti kada misliš da si diskriminisan/a.

Poverenik ispituje da li ti se dogodila diskriminacija i ako se dogodila, ispituje ko i kako treba da ispravi štetu koja ti je naneta.

Da bi Poverenik mogao da ispita tvoj slučaj, moraš da podneseš pritužbu.

Pritužbu ne moraš da napišeš, već možeš da dođeš u kancelariju Poverenika i ispričaš šta se dogodilo.

Bilo bi dobro da to uradiš lično. Ako želiš, to može za tebe da uradi i neka organizacija za ljudska prava.

Najbolje je da prvo zakažeš sastanak sa zaposlenima u kancelariji Poverenika.
To možeš da uradiš tako što ćeš ili telefonom pozvati kancelariju Poverenika, ili napisati email.

Adresa Poverenika:
Beogradska 70, Beograd

Telefon Poverenika:
(011) 243 80 20

Email Poverenika:
poverenik@ravnopravnost.gov.rs

Važno je da na sastanku kažeš tačno šta se dogodilo, da ispričaš sve detalje i kažeš zašto misliš da si diskriminisan/a.
Zaposleni u kancelariji Poverenika će ti pomoći da sastaviš pritužbu.

Najvažnije je da zapamtiš da:

DISKRIMINACIJU NE TREBA TOLERISATI! TREBA REAGOVATI I TRAŽITI ZAŠTITU!

Primeri diskriminacije

Navest ćemo primere diskriminacije za svaku od karakteristika.
Ovo su samo neki primeri.
Diskriminacija se može dogoditi i u drugim situacijama.

Invaliditet
Radiš u prodavnici i ne možeš puno da stojiš.
Šef ti naredi da stojiš dok poslužuješ kupce.
To nije potrebno jer ih možeš posluživati i dok sediš.

Starosno doba
Oglas u novinama za neki posao kaže da samo mlađi od 35 godina mogu da se prijave za posao.
Ovo nije u redu jer i starije osobe mogu dobro raditi.
Da li neko radi dobro ili loše ne zavisi od toga koliko ima godina.

Izgled
Oglas u novinama za neki posao kaže da se traže osobe prijatne spoljašnjosti.
Ovo nije u redu jer za rad ne sme biti važno kako neko izgleda.

Materijalno stanje
Država ne pomaže siromašnima da plate advokata na sudu.
Zakon kaže da te pred sudom može predstavljati samo advokat, a ti nemaš novca da ga platiš.

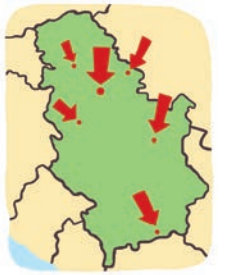

Mesto rođenja
Opština na kojoj živiš kaže da možeš dobiti novčanu pomoć samo ako si rođen/rođena na toj opštini.
Često ljudi ne žive tamo gde su rođeni.
Zato bi opština trebalo da pomaže ljudima koji tu žive.

Genetske osobine
Ismevanje osoba koje su drugačije jer su tako rođene.
Na primer, kada se neko podsmeva i vređa osobu koja je niža od drugih.

Zdravstveno stanje
Odvajanje deteta koje ima HIV/AIDS u posebnu učionicu u školi.
HIV/AIDS je opasna bolest koja slabi organizam i od koje se može umreti.
Ali ako se pazi, ova bolest ne prelazi lako na druge ljude.

Brak i porodica
Šef neke firme traži
sekretara ili sekretaricu.
Šef je odlučio da neće
da zaposli udatu ženu.
Kaže da će ona često
odsustvovati
zato što je udata i ima decu.

Boja kože (rasa)
Na fudbalskoj utakmici,
fudbaler je izvodio
penal.
Taj fudbaler je crnac iz Afrike.
Navijači drugog tima
su mu vikali „Ua, majmune!“,
„Ua, crnac!“

Porodica
Direktor neke firme
neće da te zaposli
jer ne voli
tvog oca.

**Nacionalna pripadnost
ili etničko poreklo**
Direktor neke firme
odbija da zaposli
nekoga
zato što je Rom.

Državljanstvo
Hoteli u Srbiji su skuplji
za strance,
a jeftiniji za srpske
državljane.

Jezik
U Vojvodini se osim srpskog jezika
upotrebljava i mađarski jezik.
Diskriminacija je kada se imena
ulica i zgrada u Vojvodini
ne obeležavaju sa oba jezika.

Vera
Stanovnici nekog grada ne žele
da se u njihovm mestu sagradi
džamija ili sinagoga.
Džamija je crkva muslimana.
Sinagoga je crkva jevreja.

Politički stavovi
Predsednik sportskog kluba
dopušta da članovi tog kluba
budu samo oni koji su članovi
njegove političke partije.

Pol/rod
U novinama piše:
„Ženama je mesto u kući i ne
treba im dozvoliti da voze
auto ili da imaju posao“.

Seksualna orijenacija
Sveštenik vređa učesnike/učesnice Parade ponosa i kaže da su „zagadili grad“.
Parada ponosa je događaj gde se osobe koje su homoseksualne, biseksualne i osobe koje ih podržavaju skupe i mirno šetaju kroz grad.
Tako ističu da imaju ista prava kao i svi.

Osuđivanost
Stanodavac neće izdati stan osobi zato što je nekad pre bila u zatvoru.
To nije u redu jer je osoba odslužila svoju kaznu.